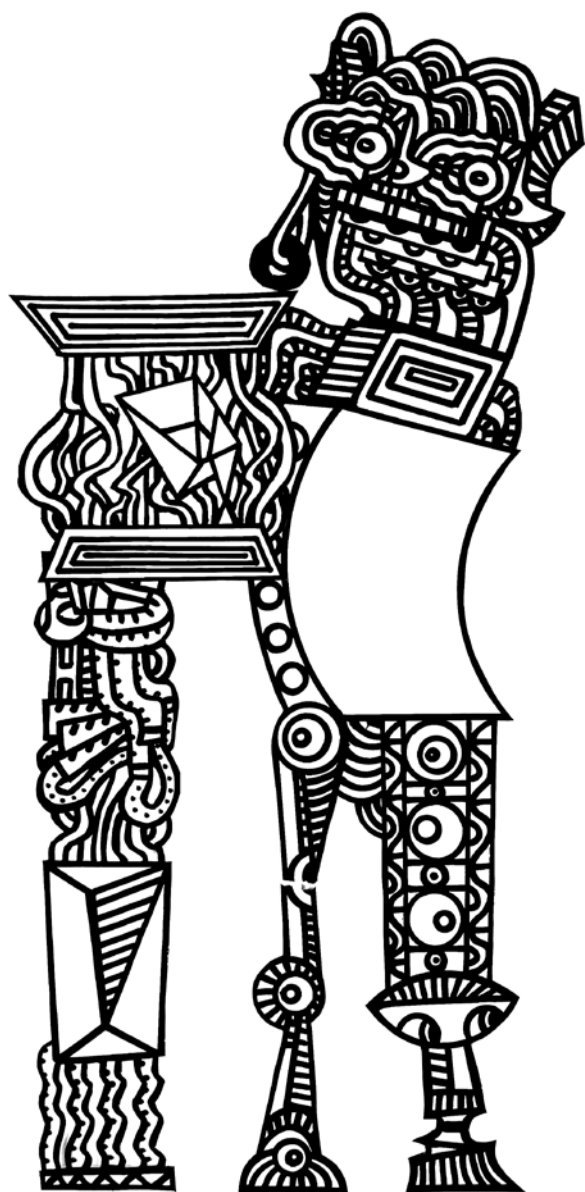

URSULA K. LE GUIN

Govor održan
na promociji na
koledžu Bryn
Mawr

URSULA K. LE GUIN

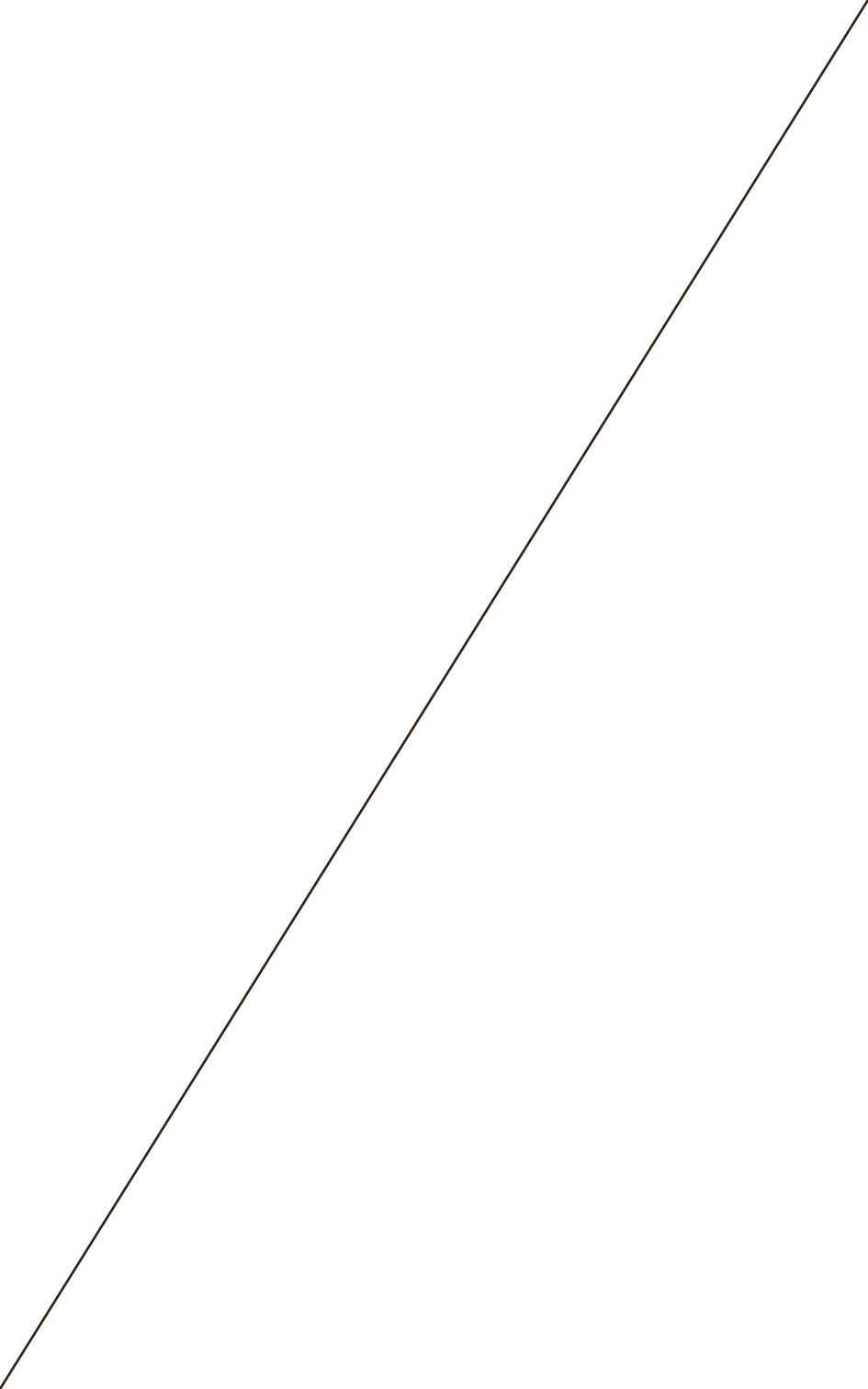
Govor održan na promociji na koledžu Bryn Mawr

Naziv Biblioteke 0 Općenito preuzet je od skupine 0 klasifikacijskog sistema UDK koji obuhvaća opće ljudsko znanje.

Osmišljena je kao heterogena osnova za istraživanje, nagađanje, razvoj različitih metoda pristupa, razmjenu ideja i dijalog.

Poput radnog stola za prekrajanje i promišljanje, ona nastaje organski i proizlazi iz radnog procesa i istraživanja u više lica. Urednički kolektiv čine vizualna i filmska umjetnica Ana Hušman, kustosica Ivana Meštrović, vizualni umjetnik Marko Tadić, dizajnerica Ana Labudović i montažerka i umjetnica Hrvoslava Brkušić.

Uloge i funkcije unutar kolektiva fluidne su i pretapaju se.

GOVOR ODRŽAN NA PROMOCIJI NA KOLEDŽU BRYN MAWR

Razmišljajući o tome što bih vam trebala reći, počela sam misliti o tome što naučimo na fakultetu i od čega se ondje odučimo, pa onda kako se naučimo odučiti od onoga što smo naučili: na fakultetu, pa ponovo naučimo ono od čega smo se odučili: na fakultetu, i tako dalje. Zatim sam pomislila kako sam naučila, više ili manje uspješno, tri jezika, a svi su engleski, i kako je jedan od tih jezika upravo onaj radi kojeg sam i došla na fakultet. Mislila sam da ću studirati francuski i talijanski, i jesam, ali ono što sam zapravo naučila bio je jezik moći, društvene moći; nazvat ću ga očinskim jezikom.

To je javni diskurs, a jedan od njegovih dijalekata govori su političara, nastupnih govornika ili onog starca koji je prije nekoliko stotina godina ustajao rano ujutro u nekom selu središnje Kalifornije i na sav glas govorio nešto poput: "Ljudi, vrijeme je već za ustajanje, ima posla, banja još nije do kraja popravljena, a preko na Čelavom brdu glavočika pušta sjeme, sada je doba dana kada se najbolje radi, bit će vremena za izležavanje kad zagrije popodne." Pa bi sve ustale, potihogundajući, i neke bi otišle skupljati glavočiku, vjerojatno žene. To je, u idealnom smislu, učinak javnog diskursa. On potiče na djelovanje, tjera nekog, obično nekog drugog, da nešto učini, ili barem hrani ego govornice. Razlika između naše politike i one starosjedilačkih naroda Kalifornije očita je upravo u stilu javnog govora. Tu razliku nisu razumjeli

bijeli osvajači, koji bi svakog starosjedioca koji bi držao govor prozvali “poglavicom” jer nisu mogli shvatiti, nisu željeli prihvatiti autoritet bez nadmoći, vlast bez dominacije. A upravo takav autoritet ja sada nakratko posjedujem, nadam se stvarno nakratko, dok vam se obraćam; nemam pravo da vam se obraćam. Ono što imam jest odgovornost koju ste mi vi dali da vam se obratim.

Politički jezik govori se naglas. Pogledajte kako su radio i televizija vratili politički diskurs tamo gdje mu je mjesto. Ali dijalekt očinskog jezika koji smo vi i ja najbolje naučili: na fakultetu pisani je dijalekt. On ne govori sam po sebi. On samo drži predavanja. Počeo se razvijati kada je tiskarstvo učinilo pisani jezik uobičajenim umjesto rijetkim, prije otprilike pet stotina godina, a s elektroničkom obradom i umnažanjem on se nastavlja širiti i razvijati tako silovito, tako dominantno, da mnogi vjeruju kako je taj dijalekt, predstavljački i osobito znanstveni diskurs, najviši oblik jezika, onaj pravi jezik, dok su sve ostale uporabe riječi samo primitivni relikti.

I doista, riječ je o izvrsnom dijalektu. Newtonova *Načela* napisana su njime, na latinskom, Descartes je na njemu pisao latinskim i francuskim, dijelom uspostavljajući njegov temeljni vokabular, Kant je na njemu pisao njemačkim, a i Marx, Darwin, Freud, Boas, Foucault, svi veliki znanstvenici i društveni mislioci pisali su tim jezikom. To je jezik misli koji teži objektivnosti.

Ne kažem da je to jezik racionalnog uma. Um je sposobnost koja uvelike nadilazi puko objektivno mišljenje. Kada se politički ili pak znanstveni diskurs proglasi “glasom uma”, tada glumi Boga i treba ga nalemati i poslati u kut. Ključna gesta očinskog jezika nije rasuđivanje, nego distanciranje, stvaranje jaza, razmaka između subjekta/sebe i objekta/drugog. Golema se energija proizvodi tim cijepanjem, tim nasilnim stvaranjem jaza između Čovjeka i Svijeta. Time se potiče neprekidni rast tehnologije i znanosti; industrijska revolucija započela je cijepanjem atom-svijeta, i mi još uvijek, lomeći kontinuum na nejednake dijelove, održavamo

neravnotežu iz koje naše društvo crpi moć koja mu omogućuje dominaciju nad svakom drugom kulturom, tako da danas svie posvuda govore istim jezikom, u laboratorijima, vladinim uredima, stožerima, poslovnim zgradama, a one koje ga ne znaju ili ne žele govoriti, one šute ili bivaju utišane, ili ih se ne čuje.

Došle ste ovamo, na fakultet, da naučite jezik moći, da steknete moć. Ako želite uspjeti u poslu, politici, pravu, inženjstvu, znanosti, obrazovanju, medijima, ako želite uspjeti, morate tečno govoriti jezik u kojem riječ “uspjeh” ima smisla.

Bijeli čovjek govori račvastim jezikom, bijeli čovjek govori u dihotomijama. Njegov jezik izražava vrijednosti rascijepljenog svijeta, uzvisujući jedno, a obezvrjeđujući drugo u svakoj ponovnoj podjeli: subjekt/objekt, ja/drugi, um/tijelo, dominantno/submisivno, aktivno/pasivno, čovjek/priroda, muškarac/žena i tako redom. Očinski jezik govori se odozgo. Ide u jednom smjeru. Odgovor se niti očekuje niti čuje.

U našem ustavu, zakonima, filozofiji, društvenoj misli i znanosti, kao i u svakodnevnim uporabama u službi pravde i jasnoće, taj jezik koji zovem očinskim nevjerojatno je plemenit i neophodno potreban. Kada pak počne tvrditi da ima povlašten odnos prema stvarnosti, postaje opasan i potencijalno razoran. S krajnjom točnošću opisuje kako same njegove govornice kontinuirano uništavaju ekosustav našeg planeta. Sama riječ “ekosustav” ne bi bila potrebna da diskurs iz kojeg dolazi nije isključio svoje govornice iz ekosustava svodeći ih na dihotomiju subjekt/objekt, dihotomiju krajnje neodgovornosti.

Jezik očeva, Čovjeka u usponu, Čovjeka osvajača, Civiliziranog čovjeka, nije vaš izvorni jezik. Nije ničiji izvorni jezik. Niste ga ni čule u prvim godinama života, osim možda s radija ili televizije, a tada ga niste slušale, kao što ga nije slušao ni vaš mali brat, jer to je samo brbljao nekakav stari političar blizak vlasti. A vi ste imale pametnijeg posla. Učile ste drugu vrstu moći. Učile ste svoj materinji jezik.

Služeći se očinskim jezikom mogu o materinjem jeziku govoriti samo tako da ga neminovno udaljim od sebe, da ga isključim. On je onaj drugi, niži jezik. On je primitivan: neprecizan, nejasan, neotesan, ograničen, trivijalan, banalan. Ponavlja se, govori uvijek jedno te isto, baš kao i poslovi koje se naziva “ženskim poslovima”, vezan je uz zemlju, uz kuću. To je vulgaran, pučki jezik, uobičajen, svakodnevni govor, kolokvijalan, priprost, običan, plebejski, baš kao i poslovi koje rade obični ljudi, kao i životi koje žive obični ljudi. Materinji jezik, bio on izgovoren ili zapisan, očekuje odgovor. To je konverzacija, riječ čiji korijen znači “okretanje zajedno”. Materinji jezik nije samo sredstvo komunikacije, nego i srodstvo, odnos. On povezuje. On ide u dva smjera, ili u mnogo smjerova, on je razmjena, mreža. Njegova moć nije u razdvajanju, nego u povezivanju, nije u distanciranju, nego u ujedinjavanju. To je i pisani jezik, ali ne zapisuju ga pisari:ice i tajni:ice za buduće generacije: on izlazi s dahom koji je naš život i nestaje, kao izdisaj, potpuno nestaje pa se opet vraća, ponavlja, isti taj dah uvijek i svugdje, i sve ga znamo napamet.

“Johne, jesi li uzeo kišobran, mislim da će kiša.” “Hoćeš li se igrati sa mnom?” “Rekla sam ti već sto puta.” “Ovdje naprosto više ništa nije isto otkad nema Mame, u potpisu voli te tvoj brat James.” “Pobogu, što da radim?” “I lijepo sam joj rekla, rekla sam: ako on misli da će ona to podnositi...” “Ali eto, ima on tu svoju artrozu, jadan, i nema posla.” “Volim te.” “Mrzim te.” “Mrzim jetricu.” “Joan, draga, jesi li nahranila ovce?” “Nemoj samo stajati i blejati.” “Reci mi što su rekli.” “Reci mi što si napravila.” “Jao, kako me bole noge.” “Srce mi se slama.” “Dotakni me ovdje.” “Još jednom.” “Opečen i na hladno puše.” “Izgledaš kao da te krava sažvakala.” “Kakva prekrasna noć.” “Dobro jutro, zdravo, zbogom, ugodan dan, hvala.” “Dabogda gorio u paklu, prevarante lažljivi.” “Dodaj mi soja-umak, molim te.” “O, sranje.” “Je li to sunce bakino milo, slatko, lijepo?” “Što da joj kažem?” “Daj, daj, nemoj plakati.” “Spavaj sada. Hajde, spavaj...” “Nemoj sada spavati!”

To je jezik koji je uvijek na rubu tišine i često na rubu pjesme. To je jezik kojim se pripovijedaju priče. To je jezik kojim govore sva djeca i većina žena, i zato ga nazivam materinim jezikom, jer ga učimo od svojih majki i govorimo ga svojoj djeci. Pokušavam ga upotrijebiti ovdje, u javnosti, gdje to nije primjereno, ne doliči ovoj prigodi, ali želim vam govoriti njime jer smo žene i ne mogu reći ono što želim reći o ženama jezikom Muškarca s velikim M. Ako pokušam biti objektivna, reći ću: "Ovo je više, a ono niže", održat ću nastupni govor o uspjehu u borbi za život, lagat ću vam, a to ne želim.

Prošlog sam proljeća upoznala jednu glazbenicu, skladateljicu Pauline Oliveros, prekrasnu ženu nalik sivoj stijeni u koritu rijeke. Obratila se nama, skupini žena koje smo se baš počele prepirati oko nekih teorija apstraktnim, objektivnim jezikom, a ja, školovana na očinskom jeziku na istočnoameričkom ženskom fakultetu, potpuno sam se nabrusila i krenula na sve ili ništa; nama je Pauline, koja štedi riječi, rekla pročistivši grlo: "Ponudite svoje iskustvo kao svoju istinu." Nastala je kratka tišina. Kad smo ponovo progovorile, više nismo govorile objektivno i više se nismo prepirale. Vratile smo se napipavanju vlastitog puta do ideja, i koristile smo cijeli intelekt, a ne samo polovicu, govoreći jedna s drugom, što uključuje slušanje. Nastojale smo ponuditi svoje iskustvo jedna drugoj. Ne nešto zahtijevati, nego nešto ponuditi.

Jer kako, uostalom, jedno iskustvo može pobiti, zaniijekati, opovrgnuti drugo? Čak i ako sam ga stekla daleko više, tvoje je iskustvo tvoja istina. Kako jedno biće može dokazati da drugo nije u pravu? Čak i ako si mnogo mlađa i pametnija od mene, moje je biće moja istina. Mogu ga ponuditi, a ti ga ne moraš prihvatiti. Ljudi ne mogu proturječiti jedni drugima, to mogu samo riječi, riječi odvojene od iskustva, korištene kao oružje, riječi koje ranjavaju, koje stvaraju rascjep između subjekta i objekta, koje razotkrivaju i iskorištavaju objekt, a skrivaju i brane subjekt.

Ljudi žude za objektivnošću jer biti subjektivna znači biti utjelovljena, biti tijelo, ranjivo, povredivo. Osobito muškarci

na to nisu navikli, istrenirani su da napadaju, a ne da nude. Ženama je često lakše povjeriti se jedna drugoj, pokušati izgovoriti svoje iskustvo na svom vlastitom jeziku, jeziku kojim govorimo jedne drugima, materinjem jeziku; tako osnažujemo jedna drugu.

Ali vi i ja naučili smo koristiti materinji jezik samo kod kuće ili u sigurnom okruženju, među prijateljicama, a mnogi muškarci ne nauče ga nikada. Njih se uči da za njih ne postoji sigurno okruženje. Od mladih dana razgovaraju među sobom nekom vrstom reduciranog očinskog jezika, o sportskim rezultatima, tehnikalijama na poslu, tehnikalijama u seksu, politici s televizije. Kod kuće, kada žene i djeca govore materinjim jezikom, oni nešto promumljaju i uključe prijenos utakmice. Dopustili su da ih se ušutka, i maglovito su toga svjesni pa su im govornice materinjeg jezika odbojne: žene brbljaju, klepeću cijelo vrijeme... Ne može čovjek slušati te gluposti.

Naše škole i fakulteti, ustanove patrijarhata, uglavnom nas uče da slušamo one na vlasti, muškarce i žene koji govore očinskim jezikom, i tako nas uče da ne slušamo materinji jezik, ono što govore obezvlašćenje, siromašne žene, muškarci, djeca, da to ne čujemo kao valjani diskurs.

Pokušavam se odučiti od tih lekcija, zajedno s mnogim kojima me naučilo društvo, osobito onima koje se tiču promišljanja, rada, djela i bivanja ženom. Sporo mi ide to odučavanje. Ali volim svoje odučiteljice, feminističke misliteljice, spisateljice, govornice, pjesnikinje, umjetnice, pjevačice, kritičarke i prijateljice, od Wollstonecraftove do Woolfove, kroz revolt i slavu sedamdesetih i osamdesetih, i slavim ovdje i sada žene koje su već dva stoljeća radile za našu slobodu: odučiteljice, negospodarice, neosvajačice, neratnice, žene koje su unatoč rizicima i uz visoku cijenu ponudile svoje iskustvo kao istinu. "NEĆEMO hvaliti slavne žene!" naškrabala je Virginia Woolf na marginama dok je pisala *Tri gvineje*, i bila je u pravu, ali svejedno moram pohvaliti te žene i zahvaliti

im što su me oslobodile, u poodmaklim godinama, kako bih naučila svoj vlastiti jezik.

Treći jezik, moj izvorni jezik, nikada neću doista znati iako sam ga učila cijeli život; reći ću sada nekoliko riječi na tom jeziku. Najprije jedno ime, samo ime jedne osobe, sigurno ste ga već čuli: Sojourner Truth. To je ime jezik za sebe. Ali Sojourner Truth govorila je neukim jezikom. Prije stotinjak godina progovorila je njime u javnosti rekavši: “Bila sam četrdeset godina robinja i četrdeset godina slobodna, i bila bih ovdje još četrdeset, samo da svi steknu jednaka prava.” Pred kraj svog govora rekla je: “Htjedoh vam reći nešto malo o ženskim pravima pa sam izašla pred vas i to rekla. Sjedim među vama kako bih motrila, i s vremena na vrijeme izaći ću i reći vam koje je doba noći.” I dodala: “Sad ću malo zapjevati. Nisam čula nikakvo pjevanje otkad sam ovdje.”

Pjevanje je jedno od imena jezika koji nikada ne naučimo, pa eto sada, za Sojourner Truth, malo pjevanja. Pjesmu je napisala Joy Harjo, pripadnica naroda Creek, i zove se *Pokrivač oko nje (The Blanket Around Her)*:

možda je to njezino rođenje
što drži čvrsto uza se
ili njezina smrt
koja je jednako neodvojiva
i bijeli vjetar
koji je obavija dio je
baš kao i
plavo nebo
koje visi oko njezina vrata kao tirkiz

o ženo
sjeti se tko si
žena
to je cijela zemlja

O čemu to ja ustvari govorim kada kažem “neuk jezik”, o poeziji, književnosti? Da, ali to mogu biti i govori i znanost, bilo koja primjena jezika kada ga govorimo, pišemo, čitamo ili ćutimo kao umjetnost, kao što je ples umjetnost tijela u pokretu. U riječima Sojourner Truth čuje se ujedinjenje, spoj javnog diskursa i osobnog iskustva iz kojeg nastaje snaga, nešto prekrasno, pravi misleći govor. To je vjenčanje i ponovno zavarivanje otuđene svijesti koju sam nazvala očinskim jezikom i nediferenciranog sudioništva koje sam nazvala materinjim jezikom. To je njihova beba, taj “dječji govor”, jezik koji možeš pokušavati naučiti cijeli život.

Taj jezik najprije učimo, kao i materinji, samo slušajući ili čitajući; čak i u našim prenapućenim i nedovoljno financiranim državnim srednjim školama još uvijek se čitaju *Priča o dva grada* i *Čiča Tomina koliba*, a na fakultetu možete studirati književnost čitave četiri godine, i čak pohađati radionice kreativnog pisanja. Ali sve to predaje se kao da je nekakav dijalekt očinskog jezika.

A književnost se uvijek rađa i oblikuje u tijelu, u materici materinjeg jezika, dok Očeve kulture hvata tjeskoba očinstva. Počinju se pozivati na legitimnost. Ukradu dijete. Po svaku cijenu nastoje osigurati da umjetnik, pisac, bude muškarac. To uključuje intelektualni pobačaj umjetnica kroz mnoga stoljeća, djecubojstvo djela spisateljica, i cijelu medicinsku vojsku sterilizatorskih kritičara koji pročišćuju Kanon, svodeći temu i stil književnosti na nešto što bi Ernest Hemingway mogao razumjeti.

Ali to je naš izvorni jezik, naš jezik je to što nam krađu. Mi ga možemo čitati i možemo ga pisati, i ono čime doprinosimo, to je ono što mu je potrebno; taj ženski jezik, ta zemljanost i okus, ta povezanost koja u materinjem jeziku progovara tamno, a u ženskoj poeziji jasno kao sunčeva svjetlost, kao i u našim romanima i pričama, našim pismima, dnevnicima, govorima. Ako je Sojourner Truth, četrdeset godina robinja, znala da ima pravo govoriti tim govorom, što je s vama? Hoćete li dopustiti da vas se ušutka? Hoćete li slušati ono što

vam muškarci govore, ili ćete slušati ono što govore žene? Ja kažem da je Kanon probijen, i dok se Elioti obraćaju samo Lowellima, a Lowelli se obraćaju samo Bogu, Denise Levertov tiho korača prema zapadu i obraća se nama.

Nema nijednog okusa
slađeg, slanijeg

nego biti sretna što jesi
što, žena,

i tko, ja
ja sam, sjena

koja se izdužuje kako se sunce
pomiče, razvučena

na niti čuđenja.
Ako nosim bremena,

ona postaju zapamćena
kao darovi, dobra, košara

kruha koja mi žulja
ramena, ali me obavija

mirisom. Mogu
jesti dok hodam.

Kao što riječ “istina” upotrebljavam u smislu “usrdnog nastojanja da se ne laže”, tako i riječi “književnost” i “umjetnost” upotrebljavam u smislu “dobrog, umješnog življenja, skladnog i snažnog”, kao kada nosiš košaru kruha, mirišeš ga i jedeš u hodu. Ne mislim na određene posebne proizvode koje stvaraju posebno nadareni ljudi u posebno privilegiranim potkrovljima, atelijerima i kulama od slonovače, na “visoku”

umjetnost, mislim i na sve one “niske forme” umjetnosti koje muškarci ne cijene. Na primjer, umjetnost stvaranja reda ondje gdje ljudi žive. U našoj se kulturi to ne smatra umjetnošću, pa čak niti radom. “Radiš li?”, a ona će, prekinuvši brisanje kuhinjskog poda i podižući dijete kako bi otvorila vrata: “Ne, ne radim.” Ljudi koji stvaraju red ondje gdje ljudi žive stigmatizirani su kao nesposobni za “više” aktivnosti, zato to uglavnom rade žene, a među ženama uglavnom one siromašne, neobrazovane i stare prije negoli bogate, obrazovane i mlade. Pa čak i tako mnoge žene itekako žele voditi domaćinstvo, samo ne mogu, jer su siromašne i nemaju domaćinstvo koje bi vodile, ili nemaju za to vremena i novca, pa čak ni iskustvo da su ikada vidjele pristojno domaćinstvo, čistu sobu, osim na televiziji. Većinu muškaraca od kućanskih poslova odbijaju snažne kulturološke predrasude, a mnoge žene čak unajme drugu ženu da to radi umjesto njih jer se boje da će upasti u zamku, završiti kao žena koju su unajmile, ili kao ona žena koju svi znamo, koju su kulturološke predrasude odvele tako daleko da ne može stajati, nego puže po kući ribajući, vošteći i perući, prskajući djecu dezinfekcijskim sredstvom. Ali čak i na koljenima, gdje joj se vi i ja nikada nećemo pridružiti, ona izvodi veliku, drevnu, složenu i nužnu umjetnost, koliko zna i umije. To što naše društvo to obezvređuje samo pokazuje njegovo barbarstvo, njegovu estetsku i etičku propast.

Kao što je vođenje domaćinstva umjetnost, tako je umjetnost i kuhanje, i sve što ono uključuje, jer naposljetku uključuje poljoprivredu, lov, stočarstvo... Tako je umjetnost i izrada odjeće i sve što tome pripada... I tako dalje, vidite kako želim iznova vrednovati riječ “umjetnost” tako da, kada se vratim riječima kao što se upravo spremam, to bude u kontekstu visokih umijeća življenja, žene koja nosi košaru kruha, darove, plodove. Umjetnost ne kao ejakulacijski čin ega, nego kao način, vješt i moćan način bivanja u svijetu. Vraćam se riječima jer su riječi moj način bivanja u svijetu. Vraćam se riječima jer su riječi moj način bivanja u svijetu,

no pod jezikom kao umjetnošću podrazumijevam nešto što je neizmjereno veće od takozvanih visokih formi. Evo jedne pjesme koja pokušava prevesti šest riječi Hélène Cixous, autorice *Smijeha Meduze*. Ona je rekla: “*Je suis là où ça parle*”, a ja sam te riječi istisnula kao predivan limun, iscijedila sav sok koji sam mogla, dodajući kapljicu votke Oregon:

Ondje sam gdje
se govori
Gdje to govori, ja
sam u tom mjestu govora
Gdje
to kaže
da je moje biće
Gdje
moje biće ondje
govori
Ja jesam
I tako
smijem se
u kameno uho

Kameno uho koje neće slušati, neće nas čuti i krivi nas za to što je kameno... Žene mogu klepetati i brbljati kao majmuni u divljini, ali farme, voćnjaci i vrtovi jezika, pšenična polja umjetnosti, njih su prisvojili i ogradili muškarci. “Zabranjen ulaz”, kažu oni, ovo je muški svijet. A ja kažem:

o ženo
sjeti se tko si
žena
to je cijela zemlja

Kažu nam, riječima i bez riječi, kažu nam svojom gluhošću, svojim kamenim ušima, da je naše iskustvo, životno iskustvo žena, muškarcima bezvrijedno, i stoga je

bezvrijedno društvu, čovječanstvu. Muškarcima vrijedimo samo kao dio njihova iskustva, kao stvari koje su iskusili. Sve što govorimo, sve što činimo, prepoznaje se samo ako je rečeno ili učinjeno u njihovu korist.

Jedna stvar koju neprijeporno činimo jest da rađamo djecu. I zato rađamo djecu onako kako nam muški svećenici, zakonodavci i liječnici kažu da ih trebamo rađati, kada i gdje, koliko često i na koji način; tako da sve bude pod kontrolom. Ali ne smijemo govoriti o rađanju djece, jer to nije dio muškog iskustva i stoga nema veze sa stvarnošću, s civilizacijom, i nije tema za umjetnost. Jezivi vrisak u drugoj sobi. I knez Andrej ulazi i vidi svoju jadnu ženu kako mrtva leži rodivši sina. Ili Levin izlazi na svoje polje i zahvaljuje Bogu na rođenju sina. I znamo kako se osjeća knez Andrej, kako se osjeća Levin, pa čak i kako se osjeća Bog, ali ne znamo što se dogodilo. Nešto se dogodilo, nešto je učinjeno, a mi o tome ne znamo ništa. Ali što je to bilo? Čak i u romanima koje su napisale žene tek počinjemo otkrivati što se događa u drugoj sobi, što žene čine.

Čuveni je Freudov citat: “Mi nikada nećemo doznati što žena želi.” Duboko sam se zamislila nad sintaksom te rečenice, u kojoj je “MI” množina, ali “žena” očito nema množinu, nema individualnost, kao što možemo pročitati da kravu treba musti dvaput dnevno ili da je zamorac simpatičan kućni ljubimac, “MI” bismo onda možda trebale razmotriti znamo li “MI” uopće išta o tome, jesmo li “MI” ikada primijetile, jesmo li “MI” ikada pitalle ženu što ona čini – što žene čine.

Mnogle antropologinje, neke povjesničarke, pa i druge ustvari već neko vrijeme postavljaju to pitanje jedne drugima, blijedih i prestrašenih lica, i također počinju na nj odgovarati. Svaka im čast. Društvene znanosti nam pokazuju da su govornici očinskog jezika sposobni razumjeti i razgovarati o djelima majki, ali samo ako priznaju valjanost materinjeg jezika i poslušaju što kažu žene.

Ali patrijarhalna mitologija o tome što “žena” radi u društvu ostaje gotovo u cijelosti nepropitana te oblikuje živote žena. “Što ćeš raditi kada završiš školu?” “Ah, pa

kao i svaka druga žena, valjda želim dom i obitelj.” I to je u redu, ali što su ustvari taj dom i ta obitelj, baš kao kod svake druge žene? Tata na poslu, mama kod kuće, dvoje djece koja jedu pitu od jabuka? Ta obitelj, koju mediji, a sada i naša vlada proglašavaju normalnom i nameću je kao normu, ta nuklearna obitelj danas čini samo sedam posto situacija u kojima žene žive u Americi. Devedeset i tri posto žena ne živi tako. One to ne čine. Mnoge ne bi čak ni da im se servira u celofanu s mašnom. A one koje to žele, koje vjeruju da je to njihova jedina istinska sudbina, kolika im je šansa da to ostvare? Na putu su ravno prema Kući slomljenih srdaca. No jedina alternativa koju nudi patrijarhalna mitologija jest slika Propale žene: usidjelica, nerotkinja, kastrirajuća kučka, frigidna supruga, lezba, laka cura; Neženstvena, tako draga ženomrscima obaju spolova.

Naravno, postoje žene koje žele biti ženski muškarci. Njihov je uzor Margaret Thatcher i spremne su na sve kako bi bile uspješne: nositi dizajnerske aktovke, ubijati za povišicu i piti pravi škotski viski. Žele se uklopiti u muški svijet, po svaku cijenu. Pa ako je to istinska želja, a ne samo pritisak rođen iz straha, to je u redu; ako ih ne možeš pobijediti, pridruži im se. No ja to ne vidim kao dobar život čak ni za muškarce, koji su ga izmislili i postavili sva pravila. U tom ima moći, ali ne one moći koju poštujem, ne one moći koja će bilo koga osloboditi. Mrzim gledati inteligentnu ženu kako se dobrovoljno ubija, a ne uspijeva stići ni do praga. Pričaj mi o puzanju! A kada govori, čime će govoriti nego očinskim jezikom? Ako je glasnogovornica muškog svijeta, što ima sebi poručiti?

Neke se žene u tome snalaze. Možda se prilagode, ali ne izdaju ženski rod, i to znamo kada govore u ime onih koj: e su u muškom svijetu “on: e drug: e”: žene, djeca, siromašn: e... Ali opasno je obući Tatino odijelo, premda možda ne toliko opasno koliko sjesti Tati u krilo.

Ne možeš nikako ponuditi svoje iskustvo kao svoju istinu ako ga negiraš, ako se trudiš biti mitsko biće, lutka iz

izloga koja sjedi Velikom Tatici u krilu. Čiji će glas izaći iz njezinih ljupko namještenih usta? Tko tu uvijek kaže “da”? “Oh, da, da, hoću.” “Ah, ne znam, ti odluči.” “Jao, ne mogu ja to.” “Da, udari me, da, siluj me, da, spasi me, o, da.” Tako govori Žena u jednini, ona iz rečenice “Mi nikada nećemo znati što Žena želi”.

Mjesto te Žene, moram li to uopće reći, jest u kući, uz volontiranje ili posao gdje je sretna ako zaradi šezdeset centi za ono za što muškarci dobivaju dolar, ali to je zato što je uvijek na porodiljnom. A dječji vrtići? Ne dolazi u obzir. Žena ostaje kod kuće i brine o djeci! Čak i ako ne može. Zarobljena u toj pomno izgrađenoj zamci, Žena krivi vlastitu majku što ju je u nju namamila, istovremeno dobro pazeći da njezina vlastita kći nikada ne izađe iz nje; zazire od ideje o sestrinstvu i ne vjeruje da žene imaju prijateljice, jer to vjerojatno znači nešto neprirodno, i općenito, Žena se boji žena. Ona je muški konstrukt i boji se da će je žene dekonstruirati. Boji se svega jer se ne može promijeniti. Vječito vitka bedra, sjajna kosa i blistavi zubi, ona je i moja majka, svih njezinih sedam posto. I uopće ne stari.

Postoje stare žene, stare gospođe, kako ljudi uvijek kažu, mali komadići, fragmenti velike nijeme lutke boginje, Žene. Nitko ne čuje kažu li stare žene “da” ili “ne”, nitko im ne plaća šezdeset centi ni za što. Starci vode poslove. Starci su glavni, oni pritišću tipke, izazivaju ratove, zarađuju novac. U muškom svijetu, u svijetu staraca, mladići trče i trče i trče sve dok ne padnu, a i neke mlade žene trče s njima. Ali stare žene žive u pukotinama, između zidova, poput žohara, poput miševa, samo se čuje neko šuškanje i cičanje. Bolje sklonite sir, dečki. Strašno je kada zaviriš ispod pokrova civilizacije i ondje sve vrvi od tih starica, trče uokolo na krivoj strani.

Kažem vam, znate, i vi ćete ostarjeti. Ali vi me ne čujete. Cičim između zidova. Prošla sam kroz ogledalo i sada sam s druge strane, gdje je sve naopačke. Možda gledate dobronamjerno i velikodušnog srca, ali u ogledalu ne možete vidjeti

ništa osim vlastitog lica, a ja, gledajući s tamne strane, vidim vaša lijepa mlada lica, vidim da tako to treba izgledati.

Ali kada se pogledate u ogledalo, nadam se da vidite sebe. A ne jedan od mitova. Ne neuspješnog muškarca, osobu koja nikada ne može uspjeti jer je uspjeh uglavnom definiran kao bivanje muškarcem, i ne propalu boginju, osobu koja se očajnički pokušava sakriti u Ženu-lutku, sliku muških želja i strahova. Nadam se da ćete pogledati dalje od tih mitova i vlastitim očima vidjeti svoju snagu. Trebat će vam. Nadam se da nećete pokušavati pronaći svoju snagu u muškarcima ili u jednom muškarcu. Iskustvo iz druge ruke ne drži vodu. Nadam se da ćete naći i izgraditi same sebe, da ćete same osjećati vlastiti život, muku za mukom, veselje za veseljem, da ćete hraniti svoj život, jesti, “jesti u hodu”; ti koja hraniš, budi nahranjena! Ako ne želiš biti zupčanik u stroju ili lutka kojom drugi manipuliraju, možeš saznati što želiš, svoje potrebe, želje, istine, moći, tako da prihvatiš vlastito iskustvo žene, ovu ženu, ovo tijelo, ovu osobu, svoje gladno ja. Na geografskim kartama koje su iscrtali muškarci postoji golemo prazno područje, *terra incognita*, gdje većina žena živi. Ta je zemlja cijela tvoja, na tebi je da je istražiš, nastaniš i opišeš.

Nijedna od nas ne živi ondje sama. Biti čovjek nije nešto što ljudi mogu ostvariti sami; trebaju nam drugi ljudi da budemo ljudi. Trebamo jedne druge.

Ako neka žena gleda na druge žene kao Meduza, boji ih se, okreće im kameno uho, ovih dana sva bi joj se kosa mogla podići u zrak i zasiktati: “Slušaj! Slušaj! Slušaj!” Slušajte druge žene, svoje sestre, svoje majke, svoje bake, jer ako ne čujete njih, kako ćete ikada razumjeti što vam govore vaše kćeri?

A muškarci koji mogu govoriti, razgovarati s tobom, ne pokušavajući te ignorirati kao Ženu-lutku koja uvijek kaže da, muškarci koji mogu prihvatiti tvoje iskustvo kao valjano, kada naiđeš na takvog muškarca, ljubi ga, poštuju ga! Ali

nemoj mu se pokoravati. Ne mislim da imamo ikakvo pravo na pokornost. Mislim da imamo odgovornost prema slobodi.

Osobito prema slobodi govora. Pokornost je tiha. Ne odgovara. Ograničena je. Evo kako govori nepokorna žena, Wendy Rose iz naroda Hopi i Miwok, u pjesmi pod naslovom *Dijelovi pjesnikinje (The Parts of a Poet)*:

dijelovi mene prikovani su
za zemlju, dijelovi mene
podrivaju pjesmu, dijelovi
mene razliježu se po vodi,
dijelovi mene oblikuju dugu
dijelovi mene prate
guštera, dijelovi mene
žena su koja sudi.

Evo, to je ono što želim: želim čuti vaše prosudbe. Umorna sam od šutnje žena. Želim vas čuti kako govorite svim jezicima, kako nudite svoje iskustvo kao svoju istinu, kao ljudsku istinu, kako govorite o radu, stvaranju, razaranju, jedenju, kuhanju, hranjenju, klijanju sjemena i davanju života, o ubijanju, o osjećanju, o razmišljanju, o tome što žene rade, o tome što muškarci rade, o ratu, o miru, o tome tko pritišće tipke i koje se tipke pritišću i je li pritiskanje tipki na duge staze prikladan posao za ljudska bića. Ima toliko toga o čemu želim čuti da govorite.

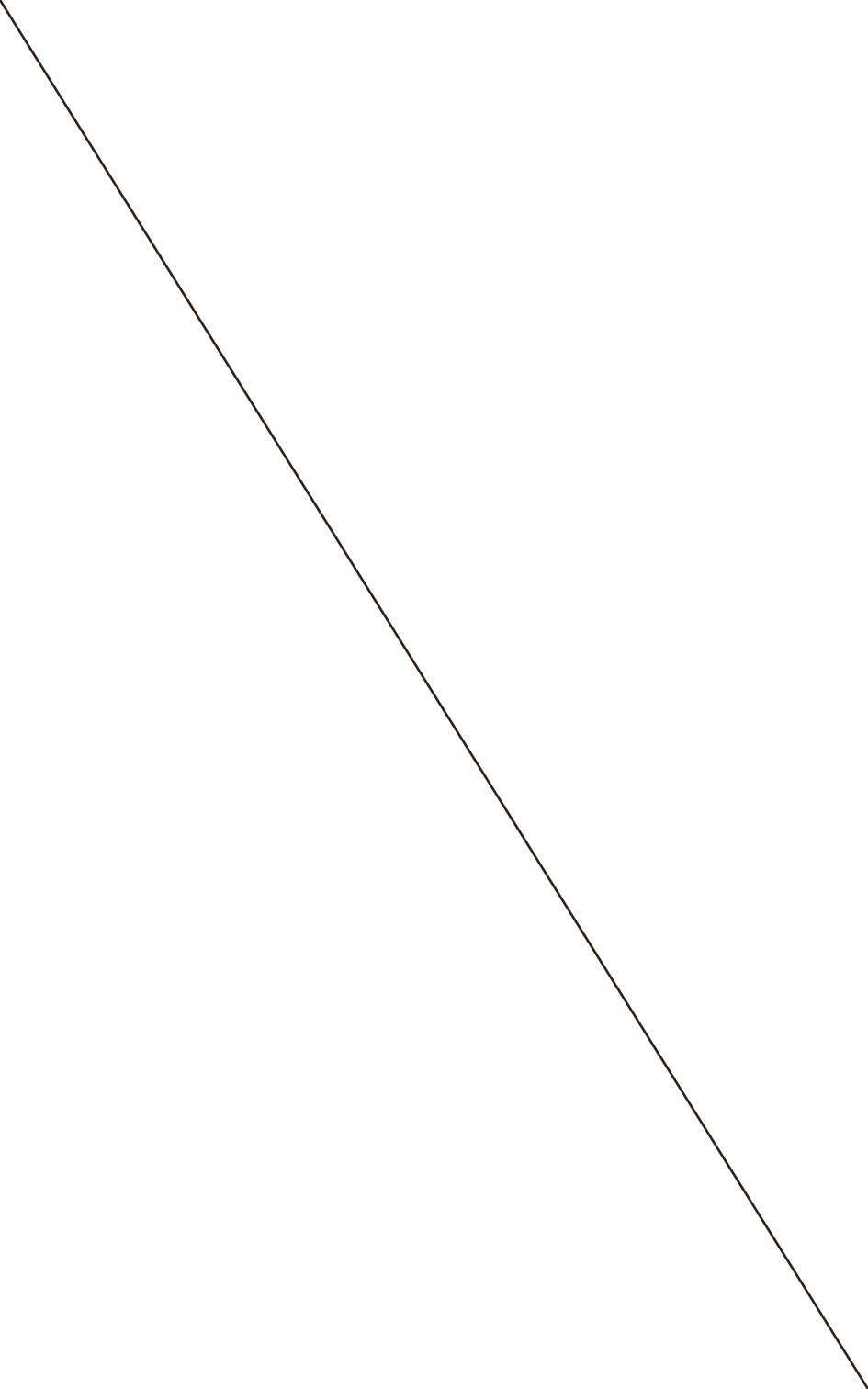
Evo što ne želim: ne želim ono što muškarci imaju. Želim ih pustiti da rade svoj posao i govore svojim govorom. Ali ne želim i neću dopustiti da nam govore ili misle ili tvrde da je njihov rad ili govor jedini dostojan čovjeka. Ne smijemo im dopustiti da nam oduzmu naš rad, naše riječi. Ako mogu, i ako žele, neka rade s nama i govore s nama. Sv:je možemo govoriti materinjim jezikom, sv:je možemo govoriti očinskim jezikom, i zajedno možemo pokušati čuti i govoriti onaj jezik koji je možda naš najistinskiji način bivanja u svijetu, mi koj:je govorimo za svijet koji nema drugih riječi osim naših. Znam

da su mnogi muškarci, pa čak i žene, uplašeni i ljuti kada žene progovore, jer u ovom barbarskom društvu kada žene govore istinito, govore subverzivno jer ne mogu drugačije: ako si dolje, ako te se drži potlačenom, onda se probijaš van, podrivaš. Mi smo vulkani. Kada mi žene ponudimo svoje iskustvo kao svoju istinu, kao ljudsku istinu, sve se geografske karte mijenjaju. Nastaju nove planine.

To je ono što želim: čuti vas kako erumpirate. Vi mlade vulkanice Sv. Helene, koje još ne poznajete snagu u sebi, želim vas čuti. Želim vas slušati kako razgovarate jedna s drugom i sa svima nama, bilo da pišete članak i pjesmu ili pismo, podučavate različite predmete ili razgovarate s prijateljima, čitate roman ili držite govor, predlažete zakon ili izgovarate presudu, uspavljujete dijete ili raspravljate o sudbini narodā, želim vas čuti. Govorite ženskim jezikom. Izađite i recite nam koje je doba noći! Ne dopustite da potonemo natrag u šutnju. Ako mi ne ispričamo svoju istinu, tko će? Tko će govoriti za moju djecu, i vašu?

Završavam uz kraj pjesme *Žene govore* (*The Women Speaking*) autorice Linde Hogan iz naroda Chickasaw:

Kćeri, žene govore
One dolaze
s dalekovidnom mudrošću
na savršenim nogama.
Kćeri, volim vas.

BILJEŠKA

U svom govoru prigodom svečanosti dodjele diploma na ženskom koledžu za umjetnost i humanistiku Bryn Mawr u Pennsylvaniji 1986. godine, Ursula K. Le Guin ne nudi klasičnu svečanu motivacijsku formulu, nego političko-poetsku analizu jezika, kako se njime oblikuje svijet, ali i kako nas određeni oblici jezika mogu odvojiti od vlastitog iskustva i međusobne povezanosti.

U govoru će razlikovati tri varijante jezika. Očinski jezik jezik je moći, hijerarhije, natjecanja i dominacije kojim se postavljaju granice i afirmira autoritet, dok nasuprot njemu stoji materinji jezik, jezik odnosa i povezanosti, koji ne dijeli, nego spaja, te govori iz iskustva. On je tihi jezik svakodnevice, brige i stvaranja, potisnut jer se ne uklapa u modele autoriteta i moći. Između njih Le Guin prepoznaje i ono što naziva izvornim jezikom, jezikom iskustva, kreativnosti i pripovijedanja, što je česti glas žena, pjesnikinja, autohtonih naroda. Taj jezik govori nježnije istine i otvara prostor za drugačije načine postojanja i zajedništva.

Le Guin poziva diplomantice da govore tim jezikom koji omogućuje da se svijet ponovo zamišlja, izvan okvira moći.

Ovaj feministički poziv na nenasilan, pluralan i osjetilan jezični prostor, važan dokument feminističke misli osamdesetih, itekako nam je potreban i danas.

URSULA KROEBER LE GUIN (Berkeley, 21. listopada 1929. – Portland, 22. siječnja 2018.) bila je američka književnica i jedna od najistaknutijih feminističkih autorica spekulativne fikcije, čije je granice kontinuirano pomicala, promicala i razvijala. Cijenjena je prevoditeljica, autorica dječjih knjiga, poezije, eseja i književne kritike, dobitnica važnih književnih priznanja i nagrada Hugo, Nebula, Locus, Gandalf, Kafka, National Book Award i dr.

Tijekom šest desetljeća pisanja objavila je dvadeset i tri romana i brojne kratke priče, uključujući amblematske naslove *Lijeva ruka tame* (1969.), *Ljudi bez ičega* (1974.) i *Trilogija o Zemljomorju* (1968. – 2001.), koji pružaju alternativne poglede na društvene norme, ekologiju i odnose među vrstama.

Le Guin je, osim književnog stvaralaštva, pisala i predavala o jeziku, pisanju i pripovijedanju. Često je subverzivno pristupala tipičnim motivima spekulativne fikcije, upotrebljavala neuobičajene stilističke i strukturne postupke te se bavila društvenim, političkim i ekološkim temama, uključujući pitanja rase, roda i identiteta, seksualnosti i odrastanja. Le Guinina sposobnost da kroz pripovijedanje stvori prostor za kritičko promišljanje i imaginaciju o drugačijim svjetovima čini je ključnom autoricom za razumijevanje i oblikovanje budućnosti.

BIBLIOTEKA O OPĆENITO / EDICIJA 3

URSULA K. LE GUIN

Govor održan na promociji na koledžu Bryn Mawr

IZDAVAČI

Studio Pangolin

Knjižnice grada Zagreba – Galerija Prozori

ŠUIZDAVAČ

Multimedijalni institut

UREDNIŠTVO

Hrvoslava Brkušić, Ana Hušman, Ivana Meštrov

ILUSTRACIJA

Marko Tadić

PRIJEVOD

Marina Schumann

LEKTURA

Sonja Prijić

FEMINISTIČKA REDAKTURA PRIJEVODA

Biljana Kašić

DIZAJN

Ana Labudović

Naslov izvornika: *Bryn Mawr Commencement Address*

Uz dozvolu: Copyright © 1986 by Ursula K. Le Guin.

Reprinted by permission of Ginger Clark Literary, LLC.

PROJEKT PODRŽALI

Gradski ured za kulturu i civilno društvo Grada Zagreba,
Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske

ISBN

Studio Pangolin: 978-953-49355-9-0

KGZ: 978-953-337-232-7

mi2: 978-953-8469-35-0

CIP

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet pod brojem 991005954874109366.

TISAK

Riso i prijateljice

PAPIR

Nautilus® classic 80gsm, Trophée Claire Fontaine Fluo 80gsm,
Fedrigoni Pergamenata Bianco 110 gsm

PISMA

Passenger Serif / Diana Ovezza, Samo Ačko
Anarchy / Paul Katterl

NAKLADA

500 kom

CIJENA

5 €

Zagreb, 2026.

Zaklada
Kultura nova

ČITAJTE URSULU K. LE GUIN U ISTOJ BIBLIOTECI:

Govoriti je slušati

Neeuklidski pogled: Kalifornija kao hladno mjesto za život

Vreća kao model za teoriju fikcije i Tirada o "tehnologiji"

2

VOL. 3

GOVOR ODRŽAN NA PROMOCIJI
NA KOLEDŽU BRYN MAWR